

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هشت اخلاق

در سنامه تزکیه و خودسازی

نیدخل حسین

سرشناسه	: حسینی، خلیل، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: بهشت اخلاق: درسنامه تزکیه و خودسازی / سید خلیل حسینی.
مشخصات نشر	: قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۳۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۳-۳۱۵-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: خودسازی (اسلام)
موضوع	: اخلاق اسلامی
شماره افزوده	: مسجد جمکران (قم)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ب ۹۴۲۳ ح / BP۲۵۰
رده بندی دیوی	: ۲۹۷/۶۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۳۲۵۹۹۶

بهشت اخلاق (درسنامه تزکیه و خودسازی)

مجلس شورای اسلامی ایران

- ◀ مؤلف: سید خلیل حسینی
- ◀ امور چاپ: اصغر بخشایش
- ◀ ناشر: انتشارات مسجد مقدس جمکران
- ◀ چاپخانه و شمارگان: وفا / ۲۰۰۰
- ◀ نوبت و تاریخ چاپ: اول / بهار ۱۳۹۰
- ◀ قیمت: ۶۰۰۰ تومان
- ◀ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۳-۳۱۵-۹
- ◀ مرکز پخش: انتشارات مسجد مقدس جمکران
- ◀ تلفن و نمابر: ۰۷۲۵۳۷۰۰، ۰۷۲۵۳۳۴۰-۲۵۱
- ◀ قم - صندوق پستی: ۶۱۷

فهرست مطالب

فصل یکم: خودشناسی

۱۹	ضرورت خودشناسی
۲۰	خودشناسی چیست؟
۲۰	انسان چیست؟
۲۱	روح چیست؟
۲۱	روش‌های آشنایی با روح
۲۲	تحمل سختی‌های زندگی
۲۵	ویژگی‌های روح
۲۵	۱. باقی بودن روح
۲۶	۲. ارتباط روح با عالم ملکوت
۲۷	۳. خالی بودن صفحه روح
۳۰	کمال روح در چیست؟
۳۱	آیا مال و ثروت، کمال است؟
۳۲	پیشنهاد طرد فقر
۳۳	اسلام و ثروت
۳۳	ریاست و مقام
۳۵	قومیت و نژاد
۳۷	علم و دانش
۳۸	کمال نهایی انسان
۳۸	امتحان و آزمایش الهی
۳۹	عبادت و بندگی
۳۹	علم و آگاهی

۳۹	رسیدن به رحمت الهی.....
۴۰	قُرب خداوند.....
۴۱	حرکت سریع.....
۴۱	حرکت متوسط.....
۴۱	حرکت سقوطی.....
۴۱	عبادت چیست؟.....
۴۲	حقیقت بندگی از دیدگاه امام صادق (ع).....
۴۳	گذرنامه لقاء.....
۴۴	بندگی، نیاز به آشنایی دارد.....
۴۵	مراتب شناخت و معرفت.....

فصل دوم: خودسازی (جهاد اکبر)

۵۱	راه رسیدن به کمال و قرب یاری.....
۵۴	ویژگی‌های راه.....
۵۴	۱. باریک و دقیق.....
۵۵	۲. رهروان اندک.....
۵۵	۳. نیازمند تلاش زیاد.....
۵۷	اهمیت تزکیه و مبارزه با نفس.....
۵۸	علم کیمیا و تزکیه نفس.....
۵۹	شجاع‌ترین انسان‌ها.....
۵۹	مقدمات لازم برای مبارزه با نفس.....
۵۹	نفس، چگونه دشمنی است؟.....
۶۰	امکانات نفس.....
۶۰	قوای سه گانه.....
۶۱	۱. قوه شهویه.....
۶۲	۲. قوه غضبیه.....
۶۲	۳. قوه وهمیه.....
۶۳	عقل، سلاح برنده.....
۶۴	ارزش عقل.....

۶۵	ارزش اعمال به میزان عقل
۶۶	کار عقل چیست؟
۶۷	کیفیت استفاده از عقل
۶۸	منشأ پیدایش افکار
۶۹	مبادی ورودی ذهن
۶۹	۱. حواس پنج‌گانه
۷۱	۲. قوه شهوت و غضب
۷۲	۳. شیطان
۷۳	۴. ملک و فرشته
۷۴	نقش عقل در قوه وهمیه
۷۵	عوامل تقویت‌کننده عقل
۷۵	۱. علم و دانش
۷۵	۲. فکر و اندیشه
۷۶	۳. همنشینی با نیکان
۷۷	۴. تواضع و فروتنی در مقابل حق
۷۸	۵. مخالفت با هوای نفس
۷۹	۶. ذکر خداوند
۸۰	۷. پیروی از عقل

فصل سوم: موانع راه خودسازی

۸۵	شیاطین
۸۶	زیبا جلوه دادن بدی‌ها
۸۹	نمونه‌ای از دعوت و تزئین شیطان
۹۲	وسوسه‌گرهای انسی
۹۳	نمونه‌ای از وسوسه‌های گام به گام
۹۵	رشته‌های تخصصی شیطنت

فصل چهارم: یاوران راه بندگی

۹۹	یک. فطرت
----	----------

۹۹	توجه به فطرت توحیدی
۱۰۰	نظریه اول: عالم ذر
۱۰۱	نظریه دوم: عالم استعدادها
۱۰۲	دو. قوه تعقل و تفکر
۱۰۲	شکوفایی گنجینه عقل
۱۰۳	سپردن مدیریت فکر و دل به اولیای الهی

فصل پنجم: کارهای لازم در خودسازی

۱۰۹	مُربطه (مرزبانی از خود)
۱۱۰	عوامل هوشیاری
۱۱۰	۱. از کجا آمده؟
۱۱۱	۲. اکنون در کجاست؟
۱۱۳	۳. به کجا می‌رود؟
۱۱۳	مراتب چهارگانه مربوطه
۱۱۴	۱. مُشارطه (قرارداد)
۱۱۵	۲. مُراقبه
۱۱۶	۳. محاسبه
۱۱۶	چه نیازی به محاسبه؟
۱۲۰	فایده محاسبه
۱۲۱	۴. مُعاتبه

فصل ششم: چگونگی خودسازی

۱۲۷	مراحل تزکیه (خودسازی)
۱۲۷	یک. تجلیه
۱۲۹	عوامل یاری دهنده در انجام واجبات
۱۲۹	۱. علم و آگاهی
۱۳۳	۲. نظم و برنامه ریزی
۱۳۶	۳. غنیمت شمردن فرصت‌ها
۱۴۳	۴. سرعت و سبقت

۱۴۹	۵. میانه‌روی و اعتدال
۱۵۰	آثار افراط و زیاده‌روی
۱۵۵	۶. استقامت و پایداری
۱۶۴	عوامل یاری دهنده بر ترک محرمات
۱۶۵	۱. کنترل فکر از گناه
۱۶۸	۲. شناخت نسبت به گناه
۱۶۹	باطن گناه
۱۷۰	آثار مادی گناه
۱۷۱	آثار معنوی گناه
۱۷۲	۳. کوچک نشمردن گناه
۱۷۳	چه کنیم تا گناه در ما نظر کوچک نباشد؟
۱۷۶	دو وسه . تخلیه و تحلیه
۱۷۶	□ رذیله دنیا دوستی
۱۷۹	۱. شناخت دنیا
۱۸۰	آب دریا
۱۸۱	کرم ابریشم
۱۸۲	ماری خطرناک
۱۸۳	بی‌ارزش و موقت
۱۸۴	۲. چشم ندوختن به دنیا
۱۸۶	۳. تمرین برای دل‌کندن و جدایی از دنیا
۱۸۷	○ زیور آراستگی به دوستی خدا
۱۸۹	محکم‌ترین دستگیره ایمان
۱۹۰	دوستی با دوستان خدا
۱۹۰	راه آراستگی به دوستی خدا
۱۹۰	آشنایی با خداوند
۱۹۱	راه آشنایی با خداوند
۱۹۳	نشانه‌های محبت
۱۹۳	۱. ذکر و یاد دوست
۱۹۳	۲. پاسخ به خواسته‌های دوست

۱۹۴	۳. خلوت کردن با دوست
۱۹۵	۴. گریه در راه دوست
۱۹۶	□ و ذیله شرک
۱۹۸	شرک جلی و خفی
۲۰۰	ریا، مصداق شرک خفی
۲۰۲	ریا بعد از عمل
۲۰۳	○ آراستگی به زیور اخلاص
۲۰۴	اخلاص چیست؟
۲۰۵	مخلصین و مختصین
۲۰۶	راه‌های رسیدن به اخلاص
۲۰۷	۱. دل ندادن به دنیا
۲۰۹	۲. بی توجهی به اقبال و ادبار مردم
۲۱۰	۳. اعتماد به خداوند
۲۱۱	۴. اخفای عمل
۲۱۲	نشانه‌های اخلاص
۲۱۳	۱. انتظار پاداش نداشته باشد
۲۱۴	۲. انگیزه، خوش آمدن نفس یا دیگران نباشد
۲۱۶	۳. انگیزه، ریاست و معروف شدن نباشد
۲۱۷	آثار اخلاص
۲۱۷	۱. روشن بینی
۲۱۸	۲. هیبت و خشوع موجودات در مقابل انسان
۲۲۰	۳. کفایت امور (تأمین شدن توسط خداوند)
۲۲۰	□ و ذیله اعتماد بر ما بی‌وی الله
۲۲۶	○ زیور توکل و اعتماد به خداوند
۲۲۶	معنای توکل
۲۲۷	محدوده توکل
۲۲۸	کارایی توکل
۲۲۸	۱. تقویت روحیه
۲۲۹	۲. نیرومند شدن

۲۲۹	۳. کسب قله‌های پیشرفت مادی و معنوی
۲۳۰	راه‌های رسیدن به توکل
۲۳۰	۱. تنها خداوند را مؤثر دانستن
۲۳۱	۲. خداوند را رؤوف دانستن
۲۳۲	۳. در راه خدا قدم برداشتن
۲۳۳	توکل و نجات از دشمن
۲۳۴	تلاش و توکل
۲۳۶	دعا و توکل
۲۳۷	ثمرات توکل: بی‌نیازی، عزت، آرامش
۲۳۷	□ رذیله عجب و خود بزرگ‌بینی
۲۳۸	ضایع کننده عمل
۲۳۹	بشارت به گناهکاران و انداز به صدیقین
۲۴۰	کبر، پیامد عجب
۲۴۱	اقسام کبر از دیدگاه امام خمینی علیه السلام
۲۴۲	پیامدهای دنیوی و اخروی کبر
۲۴۳	ریشه‌ها و عوامل کبر
۲۴۴	درمان خود بزرگ‌بینی و اظهار برتری
۲۴۴	۱. درمان علمی
۲۴۵	درمان عملی
۲۴۷	○ زیور تواضع
۲۴۹	تواضع ناپسند
۲۵۰	راه‌های کسب تواضع
۲۵۱	۱. توجه به بزرگی خالق و خلق
۲۵۳	۲. توجه به ارزش و ثمرات تواضع
۲۵۳	۳. رفتار متواضعانه
۲۵۳	۴. آشنایی با متواضعان
۲۵۵	□ رذیله حسد
۲۵۶	آفتی برای دین
۲۵۷	حسود و دشمنی با خدا

۲۵۸	سه نشانه برای حسد
۲۵۹	عوامل و ریشه‌های حسد
۲۵۹	۱. علاقه به مال و جاه
۲۶۰	۲. کینه و دشمنی
۲۶۰	۳. تکبر و برتری طلبی
۲۶۰	راه‌های علاج حسد
۲۶۰	۱. راه علمی
۲۶۲	۲. تمرین عملی
۲۶۴	○ زیور خیرخواهی نسبت به دیگران
۲۶۶	□ رذیله خشم و عصبانیت
۲۶۷	کلید هر بدی
۲۶۸	خشم، عامل رسوایی و بی‌آبرویی
۲۶۹	فاسد کننده ایمان
۲۷۰	درمان خشم و عصبانیت
۲۷۰	۱. پیشگیری
۲۷۰	۲. درمان علمی
۲۷۳	۳. درمان عملی
۲۷۴	عفو و بخشش
۲۷۵	خشم پسندیده
۲۷۸	□ رذیله جزع و بیتابی
۲۷۹	جزع پسندیده
۲۷۹	○ زیور صبر و پایداری
۲۸۰	جایگاه صبر
۲۸۱	۱. بهشت در گرو صبر
۲۸۱	۲. یاری دهنده
۲۸۳	۳. راه رسیدن به روشنایی
۲۸۴	۴. یاور تنهایی
۲۸۴	۵. توصیه همگانی
۲۸۵	۶. سلام بر صبر صابران

۲۸۶	تمام زندگی، نیازمند صبر
۲۸۸	راه‌های دستیابی به صبر
۲۸۹	۱. استفاده از ظرفیت موجود
۲۹۰	۲. نگاه به زیردستان
۲۹۱	۳. توجه به حکمت تکالیف و حوادث
۲۹۵	۴. توجه به کوتاه بودن زمان سختی
۲۹۶	۵. یقین به مبدأ و معاد
۲۹۷	۶. توجه به مزد و پاداش
۲۹۸	۷. آزادگی
۲۹۹	ریشه‌های صبر در کلام امام علی (علیه السلام)
۳۰۱	□ رذیله کفران نعمت
۳۰۲	کفران و بدبختی و فلاکت
۳۰۲	عذاب آخرت
۳۰۳	○ زیور شکر نعمت
۳۰۴	تعریف شکر
۳۰۴	ارکان شکر
۳۰۴	رکن اول: شناخت و معرفت نسبت به نعمت و نعمت‌دهنده
۳۰۸	رکن دوم: حالت خشوع و خضوع
۳۰۹	رکن سوم: تلاش و عمل
۳۰۹	مراحل سه گانه شکر
۳۰۹	۱. شکر لسانی
۳۱۰	۲. شکر قلبی
۳۱۱	۳. شکر جوارخی
۳۱۴	آثار شکر
۳۱۵	□ رذیله اصرار بر گناه
۳۱۶	○ زیور توبه
۳۱۸	راه رسیدن به توبه
۳۱۸	۱. فراموش نکردن گناه
۳۱۹	۲. توجه به آثار دنیوی گناه

۳۳۱	۳. توجه به عقوبت اخروی
۳۳۳	مراحل توبه و استغفار
۳۳۳	۱. پشیمانی از گناه
۳۳۴	۲. تصمیم بر ترک گناه برای همیشه
۳۳۴	۳. جبران حقوق ضایع شده مردم
۳۳۴	۴. جبران حقوق ضایع شده خداوند
۳۳۵	۵. ذوب شدن حرام در بدن
۳۳۵	۶. چشیدن سختی عبادت
۳۳۶	نشانه توبه
۳۳۷	انجام عمل صالح، بعد از توبه
۳۳۹	□ رذیله ناامیدی از رحمت و بیم نداشتن از مکر الهی
۳۳۰	ریشه ناامیدی
۳۳۰	عدم شناخت نسبت به رحمت و اسعه خداوند متعال
۳۳۱	ریشه بیم نداشتن
۳۳۱	احساس بی نیازی
۳۳۲	○ زیور ترس و امید (خوف و رجا)
۳۳۳	دو نور مساوی
۳۳۴	انواع ترس
۳۳۴	۱. ترس از گناه
۳۳۵	۲. ترس از غفلت و کوتاهی
۳۳۶	۳. ترس از عاقبت
۳۳۶	۴. ترس از سفر آخرت
۳۳۷	۵. ترس از دوری از خدا
۳۳۹	نشانه‌های خدا ترسی
۳۳۹	۱. اشک ریختن
۳۴۰	۲. انجام عمل صالح
۳۴۱	۳. ترک گناه
۳۴۳	اعتدال در خوف
۳۴۳	جایگاه خائف از خدا در بین موجودات

۳۴۴	راهکار به دست آوردن خوف خدا
۳۴۶	امید به رحمت الهی
۳۴۶	امید همراه عمل
۳۴۷	راه دستیابی به امید
۳۴۹	امید، ذوب کننده موانع

فصل هفتم: آداب زندگی و حسن سلوک با دیگران

۳۵۳	حسن سلوک با والدین
۳۵۴	باارزش ترین عمل
۳۵۴	مثنی بر دوش انسان
۳۵۵	رفتار نیکو با والدین با هر دینی
۳۵۵	طی کردن مسافتی طولانی برای نیکی به والدین
۳۵۶	ازدیاد محبت
۳۵۶	فروتنی و احترام به والدین
۳۵۷	کیفیت نگاه کردن به والدین
۳۵۸	نحوه سخن گفتن با والدین
۳۵۸	کیفیت صدا زدن، نشیستن و راه رفتن با والدین
۳۵۹	اظهار محبت به والدین
۳۵۹	تشکر از والدین
۳۶۰	اطاعت و عدم مخالفت با پدر و مادر
۳۶۱	کمک های اقتصادی
۳۶۱	دعا در حق والدین
۳۶۲	رفع نیاز، قبل از درخواست
۳۶۲	دلجویی از پدر و مادر
۳۶۳	توجه بیشتر به والدین در دوران پیری
۳۶۳	کم شمردن نیکی به آنان
۳۶۴	دوران پس از مرگ والدین
۳۶۴	آثار نیکی به والدین
۳۶۷	آثار اذیت کردن والدین

۳۷۰	صله ارحام
۳۷۱	معنا و حدود صله رحم
۳۷۲	مانع نبودن دوری راه
۳۷۳	مانع نبودن دشمنی
۳۷۳	شرط نبودن هم‌دینی در صله رحم
۳۷۴	صله رحم نسبت به قاطع رحم
۳۷۴	صله رحم با دست خالی
۳۷۵	آثار صله رحم
۳۷۶	قطع پیوند و رابطه
۳۷۷	حسن سلوک با برادران دینی
۳۷۹	برادر دینی کیست؟
۳۸۰	اهمیت حق برادر دینی
۳۸۱	رفع حاجت برادر دینی بالاتر از حج
۳۸۱	کوتاهی در رفع حاجت
۳۸۵	بی‌تفاوتی، گناهی نابخشودنی

فهرست‌ها

۳۸۹	فهرست آیات
۴۰۱	فهرست احادیث
۴۱۹	فهرست اشخاص
۴۲۳	فهرست نام کتاب‌های موجود در متن
۴۲۴	فهرست شهرها و مکان‌ها
۴۲۵	فهرست منابع و مأخذ

پیش‌گفتار

بشر، آن‌گاه شکل انسانی به خود می‌گیرد که خَلْقِیاتش بر اساس موازین الهی باشد و همان‌گونه که خَلْقِ او نیکوترین خَلْقِ در بین موجودات است، خَلْقش نیز برترین اخلاق باشد. خداوند عالمیان - که همانا رب و پرورش‌دهنده موجودات است -، مربّیانی از طرف خود برای انسان‌ها فرستاده که خاتم آنان، حضرت ختمی مرتبت، محمد بن عبدالله ﷺ است و با جمله «وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» و راستی که تو را خوبی والا است!^۱ او را ستوده و توصیف کرده است.

پیامبر عظیم الشان اسلام و خاندان مطهرش - که آیه تطهیر در شأنشان نازل گردیده -،^۲ مربّیانی هستند که علاوه بر این که خود در مرتبه اعلای طهارت اند، حامل برنامه‌ها و دستورالعمل‌هایی از طرف خداوند برای انسان‌اند که او با اجرای دقیق آن‌ها می‌تواند خود را به سرمنزل سلامت و طهارت برساند و با زدودن تمام تیرگی‌ها و ناخالصی‌ها از وجودش، خود را آماده بهشتی گرداند که «دارالسلام» نام گرفته است؛^۳ دارالسلامی که هنگام ورود به آن، ملائکه الهی، انسان‌های پاک و پاکیزه را با جمله: «سَلَامٌ

۱. سوره قلم، آیه ۴.

۲. سوره احزاب، آیه ۳۳: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» خدا فقط می‌خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.

۳. سوره مائده، آیه ۱۵ و ۱۶: «قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ» یَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ؛ قطعاً برای شما از جانب خدا روشنایی و کتابی روشنگر آمده است. خدا هر که را از خشنودی او پیروی کند، به وسیله آن [کتاب] به راه‌های سلامت رهنمون می‌شود، و به توفیق خویش، آنان را از تاریکی‌ها به سوی روشنایی بیرون می‌برد و به راهی راست هدایتشان می‌کند.

عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَأَدْخُلُوهَا خَالِدِينَ»^۱ مورد خطاب قرار می‌دهند و در جوار پروردگاری قرار می‌گیرند که نامش «سلام»^۲ است.

کتاب پیش رو، برگزیده‌ای از درس‌های اخلاق اسلامی است که سال‌ها در بین دانش‌پژوهان و طلاب علوم دینی، مورد گفتگو و بحث قرار گرفته و به درخواست آنان به صورت کتاب، درآمده است.

کوشیده‌ایم تمام منابع عربی را در پاورقی بیاوریم تا مراجعه به منابع را برای اهل تحقیق آسان نماییم و از سوی دیگر، برای خوانندگان ملال‌آور نباشد. از آنجا که این اثر را خالی از اشکال و نقص نمی‌دانیم، تذکار این نقایص و راهنمایی‌های خوانندگان محترم، موجب ارتقای سطح کتاب و رفع نقایص در چاپ‌های بعدی کتاب خواهد شد. لذا پذیرای هرگونه پیشنهاد اصلاحی هستیم و گوشزد نمودن اشکالات، موجب تشکر و امتنان مؤلف است. باشد که این مختصر، مورد قبول و رضایت خداوند متعال، واقع گردد!

رَبَّنَا! تَقَبَّلْ مِنَّا؛ إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.

سیدخلیل حسینی

تابستان ۱۳۸۹

رمضان المبارک ۱۴۳۱ ق

۱. سوره زمر، آیه ۷۳: ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَأَدْخُلُوهَا خَالِدِينَ؛ و کسانی که از پروردگارش پروا داشته‌اند، گروه گروه به سوی بهشت سوق داده شوند، تا چون بدان رسند و درهای آن [به رویشان] گشوده گردد و نگهبانان آن به ایشان گویند: «سلام بر شما! خوش آمدید. در آن درآید [و] جاودانه [بمانید]».

۲. سوره حشر، آیه ۲۳: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ؛ اوست خدایی که جز او معبودی نیست؛ همان فرمانروای پاک سلامت [بخش، و] مؤمن [به حقیقت حق خود که] نگهبان، عزیز، جبار [و] متکبر [است]. پاک است خدا از آنچه [با او] شریک می‌گردانند».